

ОТНОВО ЗА ВЕДА СЛОВЕНА: СЪВРЕМЕННИ ГЛЕДНИ ТОЧКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ОТ ВИРТУАЛНОТО ПРОСТРАНСТВО¹

д-р Миглена Христовова
Фрайбург, Германия

Орпю ле мили сину,
Орпю ле бане ле.
Дума му мийка говори:
„Днес беше, сину, аф гора,
аф гора, сину, на планина,
древна си лова ловил,
Чи си иде личен день,
Личенъ-день Банин-день (...)
(Веда Словена 1997,1 (1881): 441)

За *Веда Словена* – двутомен сборник с българомохамедански песни от регионите около Драма и Неврокоп, дн. Гоце Делчев (вж. Веркович, съст., 1874, и Веркович, съст., 1881) научният и обществен елит на България чува за първи път в началото на 70-те години на 19. век. „Специалното“ заглавие, поставено неслучайно като рефлексия на индийския пантеон *Ригведа*, както и сензационното според съставителя съдържание на песните (назоваващи Орфей, Александър и Филип Македонски), не само привличат скептицизма на научните авторитети, но и „спомогат“ за острото и прибързано отричане на корпуса като литературна мистификация и фалшификация. Без цялостен етнологски, лингвистичен и историографски анализ, *Веда Словена* получава тежкия печат „мистификация“, а дискусиата около автентичността на песните, в която се включват именити професори като Иван Шишманов, Михаил Арнаудов и Константин Иречек, е белязана както от безкритично преповтаряне на научни позиции, така и от остър емоционален тон, който осъжда съставителя на сборника, босненския археолог, етнолог и антиквар Стефан Веркович², а също така и неговия помощник, събирача на песни и учител от Крушево Иван Гологанов³, като „бездарни съчинители“ и „наивни ентузиасты“.⁴ В рамките на научния спор за *Веда Словена*, продължил повече от

¹ В основата на този текст стои обзорното изследване на научната рецепция около *Веда Словена*, публикувано в рамките на дисертацията на авторката (вж. Hristozova 2012, 35-77; дисертацията е публикувана на немски език в издателство Ото Загнер, Мюнхен). Наблюденията върху виртуалното пространство се представят тук за първи път.

² Стефан Веркович (1821-1893) е възрожденски деец в Източна Македония, родом от село Угляр (Босна). Заразен от идеите на илиризма и първоначално като деец на сръбската пропаганда в региона, Веркович обикаля областта и събира важни сведения за състава на населението, което счита за българско, записва песни и предания, намира старинни книжа и монети. Важни студии и сборници на Веркович: *Народне песме македонских бугара* (1860), *Описание быта болгар, населяющих Македонию* (1868), *Веда Словена*, том 1 (1874), *Веда Словена*, том 2 (1881), *Топографическо-этнографический очеркъ Македонии* (1889) и др. Подробно за биографията и делото на Веркович вж. Райкова 1978, Динеков 1966 и др.

³ Иван Гологанов (1839-1895) е учител и възрожденски деец, родом от Търлис (Неврокопско). По поръка на Веркович той събира в продължение на десет години песни, приказки, предания и др., като за целта прекъсва учителската си дейност в село Крушево (Неврокопско) и открива магазин, където се среща със своите осведомители. По-подробно за Гологанов вж. Богданов 1991.

⁴ Посочените определения са част от острите оценки на професорите Иван Шишманов и Михаил Арнаудов за Веркович и Гологанов (вж. по-долу в изложението). С подобен род оценки, както и с несъстоятелността на научните аргументи в спора за автентичността на *Веда Словена* се занимава обширно Иван Богданов в монографията *„Веда Словена“ и нашето време* (1991). Богданов не само осъжда критиката на научните авторитети, но и загатва многократно, че някои от учените (като например Йордан Иванов) не познават добре текстовете на песните. Необходимо е да се отбележи обаче, че всички тези учени, макар единни в позицията си относно неавтентичността на сборника, допускат автентичността на отделни елементи от песните, а извън дискусиата и обширните студии, публикувани

столетие, се ражда научният мит за *Мистификацията Веда Словена*, който не е оборен и до днес поради липса на задълбочен и систематичен анализ на корпуса.

През 2012 година – повече от 140 години след публикуването на първия том (1874), режисьорът Анри Кулев представя своя нов филмов проект, озаглавен „Загадката Веда Словена“ и посветен на сборника. Сценарист на филма е впрочем поетът Борис Христов, който е и съставител на първото българско издание на Ведата от 1997 година. Това, което кара режисьор и сценарист да обърнат поглед към този отречен сборник и да пресъздадат историята около записването, съставянето и рецепцията му сред научни и интелектуални среди в България и Европа, е именно неговата интересна, противоречива, донякъде скандална, донякъде криминална, със сигурност обаче недоказана „съдба-присъда“ на литературна мистификация, фалшификат и „фантасмагория“.

...

Още през 1867 година Стефан Веркович представя една от „Орфеевите песни“, като акцентира върху старинния характер на текста и присъствието на Орфей в българската и славянската култура. *Древная болгарская песня об Орфее* (публикувана за първи път в Москва) става отправна точка за скептицизма на редица учени и общественици като Иван Шишманов, Константин Иречек, Луи Леже, Марин Дринов, Иван Вазов, Михаил Арnaudов. Скептицизмът и недоверието обаче се увеличават с появата на първия том и спекулативните теории на Веркович, които са поместени в предговора на изданието:

Една част от тези паметници води началото си от предисторическо време, представяйки ни една непозната досега световна образованост, за която няма следи по старите летописи и у историческите писатели и чието начало се губи в мрака на вековете (...) Митологията на тези паметници има такова странно родство с онзи Химн на „Ригведа“, че ми се струва, че те не само са сестри близначки, изникнали на един и същ отвор и извор, а и нещо повече, тази, нашата, като че ли по своята простота и старинност, е майка на другата (...) Главните черти на това родство са: Бог Вишну и Огне, както и жертването на черна пуйка, която се споменава в толкова много песни. (Веркович 1997 (1874): 16-17)

Подобни сензационни, характерни за времето си идеи (в контекст на панславянските и славофилски идеологии, на илиризма, чийто последовател е Веркович, като опозиция на силния през 19. век мит за Антична Гърция като люлка на европейската цивилизация), както и убедеността на Веркович в съществуването на славянски фолклорни песни за Орфей, Филип и Александър Македонски нееднократно попадат в критичното полезрение на Иван Шишманов. Още преди появата на двете Шишманови студии за *Веда Словена* (1903 и 1925) откриваме в *Значение и задачи на българската етнография* (1889) първи стъпки в посока отричане на сборника: Шишманов вижда Ведата като лош пример за модерната етнографска наука, която според него трябва да се разграничи и отдалечи от идеите на славянското месианство:

за *Веда Словена* (Шишманов 1903, 1925, Арnaudов 1967), остават някои интересни коментари на същите учени, които са сякаш встрани от „официалното“ отричане на *Веда Словена*. В този контекст откриваме в *Български старини из Македония* (Иванов 1908) една бележка на Й. Иванов, в която – във връзка със зографските имена на месеците, ученият „реконструира“ *Зарев ден, Зарев месец* (*Веда Словена*, том 2) като месец *август* и интерпретира божеството на виното *Руйо* (*Веда Словена*, том 2) в контекст на месец *септември* (*руен*, вж. параграф 13 „Словенските имена на месеците“, както и бележка 3-4 в Иванов 1908, 49). С това пояснение ученият не само подчертава автентичността на някои календарни особености в сборника, но и насочва към отделни архаични елементи, залегнали в основата на песните, с което дава първи (едни от малкото) насоки за етноложки прочит на корпуса.

Един по-критически поглед върху достойнството на епическите песни като исторически *източници* и документи липсва още у нас. Впрочем, това не може особено да вреди на самите материали. Стига само събирачите да записват *точно* всички песни, в които се срещат исторически имена. Позволено им е да ги интерпретират за *себе си* както си искат, разбира се, с условие, че няма да заблуждават публиката със своите идеи и няма да позволят на своите хипотези да влияят обратно върху материалите, от които са извлечени, както това например се забелязва у Верковичевата Веда. (Шишманов 2008 (1889))

За спекулативната и несъществуваща връзка на *Веда Словена* с *Ригведа* пише и Иван Богданов в своята монография, но този път, за да разобличи не само разсъжденията на Веркович, но и критиката на научните авторитети:

Днес е очевидно не само че Веркович има твърде смътна представа за индийския ведически пантеон, за ведическия епос и митологията на славяните, но също така, колкото и да е странно, твърде смътни са и представите на по-голямата част от критиците на „Веда Словена“ по тези материи (...) В противен случай те биха разкритикували онова, което Веркович им представя като основа на индийския пантеон: бог Вишну, поставен на мястото на върховното божество в индийската триада Брама, и от бог Агни, бог стихия от ведическия период – с други думи, липсата на ясна представа за същността на индийския пантеон в историческото му развитие. (Богданов 1997 (1991): 563-564)

Разсъжденията на Веркович в предговора към първия том не са обаче единствената причина, породила скептицизма на учените. Други аргументи срещу автентичността са насочени към някои от елементите в структурата на корпуса, например към дължината и „нарушения“ ритъм на песните (Шишманов 1903, 1925, Арнаудов 1967 и др.). Арнаудов изразява съмнение в „сюжетното правдоподобие“ на корпуса и не на последно място налага обвинението към Веркович и Гологанов в радикална и лоша преработка на мотиви и модели от народното творчество; Характерна особеност е острият и невъздържан тон на учения, но предубеденото му отношение към двамата възрожденци поставя под съмнение по-скоро обективността на позицията му:

Той [Гологанов] подлага достоверните песни, чути и записвани по-рано от самия него или четени другаде, на една радикална преработка, която представлява всъщност просташка профанация на народното творчество. В бързината на писането той не държи нито на сюжетно правдоподобие, нито на ритмична реч, и всичкият му труд, лишен от най-слабата искра на вдъхновение, се свежда до механическо сглобяване. С отегчителна разточеност и с досадна неразбраност той изгражда сухия си разказ, като скача от тема на тема и като свързва заетите от разни места части, образи, изрази най-произволно със собствените си псевдопоетически хрумвания и думи. (Арнаудов 1997 (1967): 70)

От друга страна „разобличителният“ анализ на Арнаудов поставя под въпрос не толкова автентичността на *Веда Словена*, колкото характерното динамично моделиране и вариантност в рамките на фолклорния наратив:

Камяну, мари Камяну!
Чула ли си, Камяну, или не си!...
Суву голабче ми донесе бяла книга,
Бяла книга църну писму...

Името Камяна не се среща нийде в нашите народни песни; затова пък са добре познати от първия сборник на Веркович (1860)⁵ встъпления като: „Бре Стояне, млад Стояне! Е бре чул ли си или не си? Пиле пее тая гора...“ – „Море, Маро, бела Маро! Море чула ли си, или не си?“... Често се среща в народните песни и пилето вестител, гълъб или сокол, който ... носи „бяло книже с черно слово“...

Слепявайки безразборно спомени от песни и от приказки чрез една версификация, в която не личи и най-слаб поетически усет, авторът видимо се сили да бъде оригинален, като цели да оправдае предвзетите идеи на вдъхновителите си. (Арнаудов 1997 (1967): 70-72)

Определяща оценка за характера на *Веда Словена* дава спорният анализ на отношенията и кореспонденцията между Веркович и Гологанов, които са обект на обширно изследване от Шишманов и Арнаудов: Въз основа на писмата, които си разменят двамата възрожденци, учените формират образа на учителя Гологанов като бездарен и безскрупулен фалшификатор, а на Веркович – като наивен ентузиаст, жаден за сензации. Тази оценка обаче е колкото остра, толкова и неаргументирана:

Днес не подлежи, поне за мене, на никакво съмнение, че Веркович не е взел участие в тази фалшификация и че неговата вина лежи само в безграничната наивност, с която той, обещавайки сравнително високи възнаграждения (до 10 жълтици), косвено е насърчил истинския мистификатор, някогашния македонски учител Иван Гологанов, българския Макферсон (...) Доказателства за това се съдържат не толкова в неправилната, тромава форма и фантастичното съдържание на песните, колкото в обширната преписка на Верковича с неговия безскрупулен експлоататор. (Шишманов 1997 (1925): 33)

и

И Шишманов правилно стига до заключението: при Веркович се касае за един психопатологичен случай, обясним с предвзетите му исторически идеи и с липсата на всяка самокритика у жадния за сензационни открития любител на старината. „За извинение на Гологанов трябва обаче да се признае, че без сляпата вяра на един Веркович абсурдността на фабрикатите му би била немислима. Дори съблазънта на златото би спряла фалшификатора пред изнамиране на мнимите тракийски езикови останки (...), ако Веркович би се опомнил за момент“ (Арнаудов 1997 (1967): 119)

Унищожителните оценки за Гологанов са обект на изследване и в монографията на Богданов: Във „*Веда Словена*“ и *нашето време* (Богданов 1991) обаче именно позициите на научните авторитети са поставени под остра критика. Нещо повече, авторът „осъжда“ Арнаудов, който според Богданов дори не познава биографията на Гологанов:

От самопоставянето на Гологанов в сянка Михаил Арнаудов извежда едно от най-драстичните си обвинения в корист. Неоснователността на този довод се дължи предимно на повърхностното отношение към личността на жертвата. Понеже не си дава труд да се запознае с личността на действително скромния и самопожертвувателен възрожденски деец, критикът стига до произволни заключения относно неговия морал и здраве. В това отношение Михаил Арнаудов не върви по стъпките на своя учител Иван Шишманов, който, макар да има отрицателно отношение към „*Веда Словена*“, намира за необходимо да се запознае с дейността и живота на Иван Гологанов (...) (Богданов, 1997 (1991): 527)

Безспорно интересен момент в научния спор за *Веда Словена*, е хипотезата, че между Ведата и творчеството на Раковски има връзка. За това говори Арнаудов, който чете

⁵ Арнаудов има предвид *Народне песме македонских бугара* (1860). Автентичността на този сборник впрочем не се подлага на съмнение.

паралелно обредно-ритуалните песни от втория том на сборника с хипотезите на Раковски в *Показалец* (1859) и *Българска старина* (1865). Под „прицела“ на учения попадат например коледните песни от *Веда Словена* в контекст на бележката при Раковски, че някои коледни песни пазят спомена за стара българска писменост, водеща началото си от Индия (Арнаудов 1997 (1967): 78). Основен аргумент за Арнаудов е също така близостта на етимологически неясните лексикални структури и имена във Ведата със староиндийските и персийски етимологии при Раковски: напр. *абрита* (*Веда Словена*) и *амрита* (при Раковски), *Бял Бог* (*Веда Словена*) и *бог Яра* (при Раковски), *Ртава* (*Веда Словена*) и *Ратве* (Раковски), *зарев месец август* (при *Веда Словена* и Раковски) и пр. (Арнаудов 1997 (1967): 78).

В съвременен научен дискурс подобна еднопосочна съпоставка между *Веда Словена* и текстовете на Раковски се отхвърля. Лучия Антонова представя например много важни етнолингвистични връзки между елементи от Ведата и записи/анализи на Димитър Маринов за ритуали по време на Русалската неделя във Видинско: В дадения пример се изследва названието *абрита никатна* във *Веда Словена* в контекст на *амрита никатна* при Раковски и *неначена, непокътна вода* при Маринов:

Действително съпоставката на лексиката от сборника „Веда Словена“ с тази в „Показалец“ на Г. Раковски (...) [вж. Раковски 1988, бел. М.Х.], показва редица сходства, но не и пълно съвпадение. Така например докато у Раковски откриваме названието *амрита никатна* – ‘питие на божество’, то у Ив. Гологанов то гласи *абрита никатна* – ‘вода, която предизвиква безсмъртие“:

Седнала ми на трапеца,
Та си служи трима крале.
Служба и бела абрита,
бела абрита никатна.

Така може да се предположи, че думата *абрита* е свързана с *abrach* > *абраш* ‘пъстър, пъстроцветен, на петна’ (Papaahagi, Tache. Dictionarul dialectului aroman (general si etimologic. Bucuresti, 1977 – заглавието се изписва без някои знаци от ортографията на рум. език – Л. А.), може би във връзка с водата, която се използва при някои обреди. Думата *никатна* може би има връзка с *неначената, непокътната* – вода, която се оставя да преношува и след това се използва при различни обреди. У Д. Маринов например (...) [вж. Маринов 1994: 644 – 645, бел. М.Х.] е описан обичай от Видинско по време на Русалската неделя – Петдесетница – в неделята преди Св. дух (м. юни). Тогава се събират калушарите – народни музиканти, които изпълняват обреден танц във връзка с лекуването на болен, като по време на танца изпадат дори в транс и в безсъзнание. В обреда се използва ново глинено гърне с прясна неначената вода, в която се слагат магьоснически билки, оцет и скълпан чеснов лук. Може би по съвпадение името на калушарина, което привежда Д. Маринов, е Опро – фонетично близко до името Опрьо, Орфьо, Орфен, Урфен – юнак, който свири ненадминато и е надарен със свръхестествени способности, срещаш се в сборника „Веда Словена“. Наличието на подобни податки показва, че освен възможността тези странни лексеми да са заимствани от Г. Раковски би следвало да се проследи и възможността да съществуват други общи източници, които са станали достояние и на двамата събирачи. Сам Д. Маринов утвърждава, че описаните във „Веда Словена“ обичаи съществуват и по други места в България. (Антонова 2014)

И ако сред научните елити цари убеждението, че *Веда Словена* е мистификация (изключение правят гледните точки на народоведите Димитър Маринов и Кузман Шапкарев, на френските учени Албер Дюмон и Огюст Дюзон, който единствен извършва проверки на терен и потвърждава автентичността на някои елементи от сборника, на полския учен Александър Ходзко, на чешкия славист Леополд Гайтлер и

др.⁶), то останалата обширна дейност на Веркович въобще не е поставяна под съмнение: Нито над сборката *Народне песме македонски бугара* (1860), нито над приказките, събрани впрочем също от Гологанов и публикувани години по-късно в Прага (вж. *Южномакедонски народни приказки. Из ръкописите на Ст. Веркович*. Изд. П. А. Лавров, И. Поливка, Прага 1932), нито над етнографските студии на босненския „събирач на антики“ тегне убийствената присъда „мистификация“. Неслучайно оценката за дейността на Веркович бързо се променя, като още Шишманов реабилитира името на възрожденеца – за сметка на „безскрупулния фабрикант“ Гологанов. А в научен контекст трайно се настанява разграничаването на дейността на Веркович от създаването и публикацията на *Веда Словена*.

...

В своите обемни студии за *Веда Словена* Шишманов прави обзор на различните мнения и позиции относно спора за автентичността, като обширно разглежда ролята на френските учени за разрешаването на спора. Неговата втора студия дори е посветена на френския учен Луи Леже⁷, който остро отрича автентичността на сборника. В спора за автентичността обаче се включват не само френски слависти, но и някои чешки учени като Константин и Йозеф Иречек, Леополд Гайтлер и др., руските учени Измаил Срезневский, Александр Пыпин, Всеволод Миллер и др. (срв. Шишманов 1925 и др.) От тази гледна точка въпросът за автентичността на *Веда Словена* не се разглежда единствено в български контекст, но е и предмет на различни славистични школи.⁸ Чрез заглавието *Щастие и край на една известна мистификация* (1903) Шишманов изпраща обаче ясно послание към вероятните бъдещи читатели и анализатори на сборника: Ученият прогнозира бързата забравя и затихващия интерес към тези песни, които според него са далеч от формата и естетиката на българския фолклорен текст. Прогнозата за „края“ на „Мистификацията Веда Словена“ не се сбъдва, след като дори самият Шишманов се връща 22 години по-късно към сборника. От друга страна, по-малко от 15 години делят обемната унищожителна монография на Арнаудов за *Веда Словена* (1967) от новия етап на дискусиите за автентичността в началото на 80-те: В този късен период на спора обаче, воден задочно на страниците на вестник АБВ, научната присъда „мистификация“ е поставена под съмнение, а дискусиата се подслонява под мотото: *Веда Словена: мистификация или мистифицирана?* След 1989 година – с либерализирането на медийния пазар в Източна Европа и с разрастващото се влияние на електронното пространство, спорът напуска тесните научни и елитарни

⁶ Вж. Димитър Маринов за *Веда Словена* в *История на българската литература* (1887: 261); Кузман Шапкарев за *Веда Словена* (*Една неоценима славянска жертва в XIX-й век*. В: *Съединение* 1885, № 106,108,110,111); Алберт Дюмон за *Веда Словена* в *Inscriptions et monuments figurés de la Thrace* (1877), *Le Balkan et l'Adriatique* (1873); Огюст Дозон за *Веда Словена* в *l'École française d'Athènes* (1868, № 11/12) и в *Archives des missions scientifiques et littéraires, choix des rapports et instructions publiés sous les auspices du Ministère des cultes et des beaux arts. Troisième Série. Tome I* (1873); Александър Ходзко за *Веда Словена* (*Études bulgares* (1875), *Chants du Rhodope au point de vue de leurs réminiscences mythiques et historiques* (1875)); Леополд Гайтлер за *Веда Словена* (*Poetické tradice Thraků a Bulharů* (1878), *Die Sage von Orpheus-Orphen der Rhodope-Bulgaren* (1881), *Die Juda in den Mythen der Balkan-Völker* (1881))

⁷ Луи Леже (1843-1923) е един от най-важните представители на френската славистична школа в края на 19. и началото на 20. век. Основни изследвания: *Le monde slave* (1873), *Études slaves* (1875), *Nouvelles études slaves* (1880, 1886), *Cyrille et Méthode* (1868), *La Slave, le Danube et le Balcan* (1884), *La Bulgarie* (1885) и др. За *Веда Словена* вж. *Un essai de mystification littéraire, le Veda Slave* (1875).

⁸ По-обширно изложение за първия период в споровете за автентичността, за различните славистични школи и учени – в български и европейски контекст, вж. Hristozova 2012. В дисертационния труд на Христозова кратко са разяснени идеите на отделните славистични школи, както и интересът на френски, чешки и руски учени към *Веда Словена*.

рамки, за да се разрази в български, руски и македонски контекст⁹, под формата на книжни и електронни препечатки и преводи на песните, в печатни и електронни публикации, както и в редица уеб-блогове. Именно виртуалното пространство успява да създаде нов тип диалогичност и среда, където да се води динамичен, макар и задочен, спор за *Веда Словена*, такъв какъвто не наблюдаваме сред елитните научни среди – въпреки че научната дискуссия, оригинално реконструирана във филма на Кулев чрез „оживяването“ на учените като филмови протагонисти, трае повече от век. Впрочем липсата на диалогичност в спора за автентичността се забелязва много отдавна, когато Шишманов не отделя внимание на публикациите за *Веда Словена* в местната преса *Новини*, *Свобода* и *Македония*, а Арнаудов отхвърля намерените чрез инициативата на вестниците доказателства за певци, както и съществуването на песни за Юфрен (Арнаудов 1997 (1967): 120-126). Макар Арнаудов да посвещава близо две глави от монографията си на сведенията в пресата, той рязко ги отрича като недостатъчни или разминаващи се с текстовия корпус на *Веда Словена* (напр. сведенията на Гологанов за песен „Юфрен юнак“ в Скрбатно (Арнаудов 1997 (1967): 121), за певица Велик Даков и текстовете на конкретни негови песни (пак там: 122), за „деду Велю стар“ от Радово, който пеел за Уфрен юнак (пак там); сведенията на инспектора на серските български училища Т. Янакиев, който потвърждава песен за Юфрен Георги в с. Герман, пята от различни певци, както и песен за Юфрен юнак в с. Кърчово, която дори според самия Арнаудов представлява съкратен вариант на песента под номер 15 в първия том на *Веда Словена* (пак там: 124-125 и др.). Записаната в с. Кърчово песен въпреки е цитирана от Арнаудов – паралелно с откъс от песен 15 във *Веда Словена* и с коментар, че в сборника на Веркович има „силно съкратен и доста изопачен вариант при съвсем покварен ритъм“ (Арнаудов 1997 (1967): 124). Доколко разликите в двата варианта могат да се тълкуват като аргумент срещу автентичността на *Веда Словена*, е въпрос обаче, който отново поставя под съмнение същността и функции на фолклора като динамична и актуализираща се етнокултурна система:

Началото ѝ (на песента от Кърчово) гласи:

Всички юнаци сърдце имат,
Кой на едно, кой на друго,
Юрфен млад юнак сърдце няма,
Ни на едно, ни на друго,
Лю си има сърдце,
в'ръка свирка да си държи,
лю де иде свирка да си свири.

У Веркович срещу тия 7 стиха стоят 22 с такъв текст в началото:

Бре Юфрен млади свирелжия!
Сички юнаци сърдце имат,
Кой на пушка, кой на сабя;
С пушка древна лова да ловек,
Со сабя на юдинску поле да се бият,
Един другум нам да си дадат.
Орфен млад юнак сърце нема,
Не на пушка не на сабя...
Лю си има сърце свирка да свири,
Лю де иде в ръка си свирка държи.
(Арнаудов 1997 (1967): 124-125)

⁹ По-обширно за различните периоди в спора около *Веда Словена* вж. Hristozova 2012.

Наченки на систематичен разговор за същността и контекста на песните от *Веда Словена* се наблюдават през 80-те години на миналия век, в контекст на публикациите за Ведата на страниците на вестник *АБВ* (вж. публикациите на Кръстю Коюмджиев (1981), Илия Конев (1982), Тодор Ризников (1981, 1984, 1986), Тодор Балкански (1982) и др.)¹⁰. Но и това начинание затихва бързо, като не успява да напусне рамките на няколко последователни броя на вестника. Във връзка със започналата дискусия през 80-те трябва обаче да се споменат намерените в рамките на теренни проучвания през 2009 година материали в личния архив на Ибрахим (Самуил) Господев Бродягата, р. 1940 г. в село Горно Дряново (Гоцеделчевско), които свидетелстват за дългогодишната работа на Тодор Ризников в села от Западните Родопи, както и за интереса на учени като Тодор Ив. Живков към работата му там (вж. Христозова 2011б). Интересни в случая са както записите на Ризников от село Любча (22-ма осведомители разказват за съществуването на град Орфей), така и ръкописния препис на *Веда Словена*, направен от жител на село Горно Дряново (пак там).

Широко и задълбочено обсъждане липсва обаче дори след обемното двутомно издание на сборника през 1997 година, което обхваща текстовете на публикуваните през 1874 и 1881 песни, допълнителни материали от архива на Веркович, диалектни карти, езикови анализи, както и емблематичните студии на Шишманов, Арнаудов и Богданов. Дискусия липсва и след проекта на Bultreebank (<http://www.bultreebank.org/veda/indexbg.html>) за езиков анализ на *Веда Словена*, първи по рода си, който изучава чрез речници конкорданс и честотни речници езика на песните, но също така и езиковите особености на кореспонденцията между Веркович и Гологанов:

Пример 1: Откъс от *Честотен речник на диалектичните словоформи от песните по основна форма* (http://www.bultreebank.org/veda/Files/dict_dil_pesni_of.stt (20.04.2014))

Огне?	1	0.008504848
Опрьо	21	0.1786018
Опрьо/Орфей	2	0.017009696
Орфеев	1	0.008504848
Орфей	52	0.44225207
Орфейов	1	0.008504848
Орфен	39	0.33168906
Орфея	1	0.008504848
Офей	1	0.008504848
Палит?	2	0.017009696
Прена	1	0.008504848
Рична	6	0.051029086
Руен	1	0.008504848
Руйо	4	0.034019392
Руйо?	1	0.008504848
Самовила	1	0.008504848
Сива	13	0.11056302
Синдже	10	0.085048474
Слава	2	0.017009696
Снегина/Снигна	2	0.017009696
Сурвак?	6	0.051029086
Талатина	51	0.43374723
Търнова	3	0.025514543
Угавит	3	0.025514543

¹⁰ Дискусия за *Веда Словена* се води и в рамките на семинар в Института по литература при БАН. Докладите от семинара обаче не са публикувани.

Пример 2: Откъс от *Честотен речник на диалектичните словоформи от писмата по основна форма* (http://www.bultreebank.org/veda/Files/dict_dil_pisma_of.stt (20.04.2014))

Будин	1	0.035410766
Василий	2	0.07082153
Венелиев/Венелин	1	0.035410766
Веркович	1	0.035410766
Галатина	1	0.035410766
Галатица	1	0.035410766
Гельо	1	0.035410766
Георги	3	0.10623229
Гергьовден	2	0.07082153
Голешово	3	0.10623229
Гологанов	83	2.9390936
Горинада	1	0.035410766
Горче	1	0.035410766
Горчо	1	0.035410766
Грануше	1	0.035410766
Груица	1	0.035410766
Груйо	1	0.035410766
Гръмник	1	0.035410766
Густица	1	0.035410766
Гърмин	2	0.07082153
Давид	1	0.035410766
Данов	2	0.07082153
Демирхисар	5	0.17705382
Димитър	4	0.14164306
Дионисий	1	0.035410766
Дозон	1	0.035410766

В тази връзка е необходимо уточнението, че направените езиковедски изследвания поставят под един знаменател текстовете и заглавията на песните, като не отчитат факта, че заглавията са дело на съставителя Веркович. По този начин в езика на корпуса се интегрира например антропонимът *Орфей*, който обаче е чужд за песните. Впечатление правят някои отделни научни статии от последните години, които поставят акцент върху спецификата и особеностите на корпуса. Те обаче не могат да заменят цялостния анализ на текста и не успяват да поставят нов тон в говоренето за *Веда Словена*, с което да се противопоставят на мненията и позициите на учени като Тодор Балкански:

(...) намериха се учени, които продължиха агонията на Стефан Веркович, преживял позора си, лепнат му от мистификатора Иван Гологанов [под черта в бележките] „Срв. М. Христовова (...) 2009, Ив. Добрев (...) 2007, Г. Симеонова (...) 2008, К. Рангочев (...) Анали 1-2 (...)“ (Балкански 2012: 234-235)

Парадоксално е, че единствено Балкански изрежда с отрицателен знак съвременни учени, свързани помежду си чрез интереса към етнокултурната основа и контекста на *Веда Словена*. Позицията му е като че ли контрапункт на теренните проучвания, осъществени от *Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „ОНГЪЛ“* през 2009 година, които търсят типологически сходства между сборника и фолклорната култура в Средните Родопи на базата на изготвени мотивни регистри и специални въпросници. Теренната работа е предхождана и от сондажни теренни проучвания през 2008 в селата Здравец и Горно Дряново в Средните и Западните Родопи (вж. Христовова 2012) Сред участниците и организаторите са споменатите от Балкански

Рангочев и Христовова, които са съставители и редактори на тематичния брой на електронното списание *Онгъл*, посветен на *Веда Словена*. Броят, към който пренадлежи и този текст, цели впрочем да създаде нов общ форум и пространство за дискусиата около Ведата, да бъде отправна точка за търсене на диалог между учени, интерпретатори, читатели, събирачи и осведомители; поставя си също така за цел да представи непознати текстове и перспективи към сборника, както и да се отдалечи от negliжирането на текста като литературна мистификация.

Говорейки за необходимостта от осъвременена дискусия за *Веда Словена*, трябва да се отбележи и фактът, че липсва погледът на българските учени към работата на колеги в чужбина (Русия, Македония, Германия), където след 1989 излизат редица преводи и анализи на Ведата, а сборникът е обект на систематично изследване (Hristozova 2012) или бива разглеждан като основен източник/материал за иновативни културологични теории (напр. в контекст на „Новата хронология“ на Фоменко и Носовский – вж. Носовски, Фоменко 2004: *Введение...*). В рецензията за дисертацията на Христовова (Hristozova 2012), защитена във Фрайбургския университет, Германия, Петра Химщет-Вайд подчертава например основния извод от предложениите текстове и етноложки анализ – несъмнената връзка на Ведата с фолклорната култура на Балканите, макар някои мотивни връзки да нямат точно съответствие в други форми на южнославянския фолклор:

Mit ihrer Textanalyse konnte die Autorin Beispiele präsentieren, die zwar eindeutig in der Tradition der bulgarischen und süslavischen Volkslieder – sowohl von der Form her als auch inhaltlich (...) – stehen, die aber phantastische vorchristliche Motive beinhalten, die in der südslawischen Volksdichtung in dieser Form und so gebündelt nicht vorkommen. (Himstedt-Vaid 2013: 331)

Чрез своя анализ авторката е представила примери, които са категорично в контекста на българските и южнославянски фолклорни традиции – от гледна точка както на формата, така и на съдържанието (...), които обаче съдържат и фантастични предхристиянски мотиви, които не се срещат в южнославянското фолклорно творчество под тази форма и по този начин свързани помежду си. (Превод: М. Христовова)

Именно връзката на *Веда Словена* с българския и балканския фолклор е липсващото звено, което би отредило достойно място на сборника в културното пространство на българите. На този етап липсват обаче контекстът, паралелните фолклорни източници (множеството паралелно осъществени записи на дълги митични и епически песни в Западните Родопи), автентичните гласове на българомохамеданите от Родопите (под формата на етноложки интервюта в рамките на теренни изследвания), липсва паралелното четене на *Веда Словена* със студии за българското фолклорно и митопоетично пространство.

...

Научните спорове за *Веда Словена*, зародили се още с представянето на първата песен, трудно могат да се нарекат дискусия, защото гласовете на защитниците на Ведата почти не се чуват. В противовес на научната дискусия е обаче случващото се във виртуалното пространство, където се наблюдава нова и силна вяра в сборника.

Първият показател за утвърждаването на *Веда Словена* като ценен източник е достъпността и публикуването на корпуса в интернет. В електронния вариант на списание *Родопски старини* например читателите могат да открият както двата тома на *Веда Словена*, така и някои научни мнения за сборника: Прикачени са рецензията на Марияна Витанова за новото българско издание на *Веда Словена* от 1997 година, а

също така и позициите на Петър Динеков и Богдан Богданов за автентичността на текстовете (вж. *Родопски старини*, електронна публикация). За популяризирането на песните от сборника принос има и блогърът Григор Симов, който публикува някои текстове и архивни материали – цитати от писма и разкази на помаци, записани от Веркович и Гологанов, като например *Разговори с Помаци – певци, записани от Илия Гологанов – 19-ти век: Разговор с Халил – Ага от село Осенова* (Симов 02.09.2013), *Предание за Юдите (Самодиви), от песните Веда Словена. Записал учителя Гологанов, в западните Родопи – 19-ти в.* (Симов 10.12.2012), *4-те песни от Веда Словена, посветени на Колчо юнак, който научил хората да правят кораби* (Симов 13.09.2011), *Прекрасна песен от 'Веда Словена', даваща най-добра представа за целия сборник* (Симов 19.01.2009) и др.

В руското виртуално пространство също може да се намери *Веда Словена* в оригинал, като дори свалянето на текста чрез различни сървъри е възможно. По-интересен обаче е фактът, че на книжния пазар в Русия съществуват вече няколко различни превода на Ведата. Първи се появява преводът на руския публицист Александър Асов от 2003 година, а някои руски анализи на Ведата посочват и цитират други варианти (срв. напр. Носовский, Фоменко 2004: препратка към превода на Н. Д. Гостев).

Друг важен момент в утвърждаването на сборника е засиленият интерес в интернет към определени мотиви, елементи и части от корпуса. Такива са мотивът за *Преселението от Край земе на Дунава*, както и *коледният цикъл във Веда Словена*, които са отправна точка не само за блогъри, читатели и коментатори в електронни форуми, но и за редица съвременни научни публикации (в научен контекст срв. напр. Добрев 2007, Генчев 2009 и др.) На този фон интересът към песните за „Орфей“ например е многократно по-малък. (Нека припомним, че именно песните за „Орфей“ във *Веда Словена* зараждат скептицизма на учените в края на 19. век). В електронното пространство могат да се намерят също така отделни интерпретации на други текстови параметри, персонажи и топоси (напр. на *Талатина крале*, *топоса кайле града* и др.). Като цяло обаче подобни изследвания са все още маргинални, както в научен, така и в по-широк контекст.

Не може да не се отбележи фактът, че някои от електронните публикации, коментари и препратки за *Веда Словена* генерират исторически, етнически и национални митове, митологеми и идеологии – в противовес на научните клишета и поставените категоризации, като опозиция на научния мит за „мистификацията *Веда Словена*“. Засилен е процесът на „антиквизиране“ на песните, което води до пренаписване и преосмисляне на текстовете като исторически, а не фолклорен източник. Именно този нестихващ динамичен процес на мистифициране е феномен, дори процес, който съпътства появата на сборника, но и като че ли заменя интереса към непосредствените фолклорни корени на Ведата. Подобни публикации за *Веда Словена* изпращат същевременно много важни послания и импулси към научната работа и дискусия, тъй като акцентират върху специфични елементи на песните и тематизират паралелни източници за четене на корпуса.

Някои от прочитите на Ведата, достъпни в електронното пространство, представят цялостен опит-отговор на въпроса какво е *Веда Словена*. Те поставят сборника в ясен и еднопосочен контекст – езическо-славянски, средновековен (български или руски), прабългарски. Тук накратко ще представим три мнения, които нямат никаква популярност в българския научен (не само) контекст.

1. Веда Словена и панславянската-неопаганистична традиция в Русия

Руският публицист и историк Александър Асов е един от интерпретаторите на *Веда Словена*, който дори превежда корпуса на руски език. Асов представя доста свободен превод, като заменя персонажи от Ведата с такива от рускоезични фолклорни текстове.

Преводаческият му подход впрочем се вижда още в съдържанието и заглавията на песните, които трудно могат да се съпоставят с тези на Веркович:

СОДЕРЖАНИЕ

ЗЛАТАЯ КНИГА КОЛЯДЫ

Часть 1. Рождество Коляды.....	9
Часть 2. Тайнства Колядова дня.....	137

КНИГА РОДОВИЧЕЙ

Часть 1. Сказание о Первом короле Яре.....	199
Часть 2. Сказание о Волгане, дочери Яра, и о её сыне Солнце-царе.....	261
Часть 3. Сказание о Благом Име-царе.....	361
Часть 4. Сказание о Саде-короле.....	393
Часть 5. Сказание о Чета-короле, о Волгане Трелийской и их потомках.....	425
Приложения.....	650
Послесловие.....	679

(Асов 2003)¹¹

Важно е да се отбележи, че преводът на *Веда Словена* излиза в поредица от книги, някои от които Асов публикува под псевдонима Бус Кресень¹². От поредицата са например *Книга Велеса*, която авторът определя като „Руска веда“ и издава повече от десет пъти (от 1990 насетне), *Звездная книга Коляду* (1996) и *Славянские руны и „Боянов гимн“* (1999). Над всички тези произведения, подобно на *Веда Словена*, тегне съмнението за мистификация, което обаче Асов категорично отхвърля. Доказателство за автентичността на тези текстове Асов търси именно в сборника на Веркович, който той приема без колебание за автентичен и чете родопските песни като паралелен източник-част от единна славяноруска традиция:

Первое же знакомство с „Ведой славян“ дало подтверждение ее подлинности, ибо в ней я обнаружил легенду о борьбе с Ламией, сродную с волжской легендой о борьбе с драконом реки Ламы, притока Волги. Эта легенда мне известна с давних пор, но до сего времени я ее не видел в печати. А тут она дана... и на болгаро-помакском языке! (Асов 2014)

В своите издания на *Веда Словена* Асов не коментира съмненията и обвиненията в мистификация. В анализа си на *Велесова книга* (Асов 2014) обаче той се връща към „родопското откритие“ и обвинява руските ученици в „заговор за мълчание“:

¹¹ Трябва да се отбележи, че в анотацията към книгата Асов прави уточнение към превода и обяснява, че в неговото издание са поместени както текстове от двата тома на *Веда Словена*, така и някои други песни от архива на Веркович:

Часть этих песен была им опубликована на болгаро-помакском языке в книге „Веда словена“. Первый том „Веды словена“ вышел в Белграде в 1874 году, а второй — в Санкт-Петербурге в 1881 году. Издание второго тома, а также продолжение работ по сбору ведических славянских преданий осуществлялось на средства императора Александра II и русских ревнителей науки о славянских древностях. Здесь впервые публикуются также песни из третьего тома, оставшегося неизданным в XIX веке. (Анотация към книгата *Славянские веды* на сайта <http://www.slavseti.ru/?p=8743#more-8743> (14.04.2014))

¹² Асов заимства този псевдоним от филма *Внуки Дажнога* (1992). Подробна библиография на издадените от Асов книги може да се види на личната страница на автора: <http://educatorsoft.com/alexandrakov/> (20.04.2014).

Ни една из песен, записанных Верковичем, никогда не включалась в переведенные на русский язык сборники песен южных славян. Неизвестны исследователям древней веры и истории славян те его книги, которые он издал в Белграде, неизвестна и судьба его неизданных рукописей. До сих пор не было ни одной экспедиции в Родопские горы. Заговор молчания в России вокруг „Веды славян“ не разрушен и ныне. (Асов 2014)

Асов отделя много малко място на историята около възникването на сборника през 19. век. За сметка на това той развива интересна хипотеза за произхода, съхранението и пренасянето му, която обаче не намира потвърждение в историографските сведения за процесите на Балканите през Средновековието. Според него *Веда Словена* е сборник, който съхранява цитати от изчезнали славянски (руски) сакрални книги, разрушени от византийците, но съхранени в устните епически форми на помаците:

В сущности, изданная Стефаном Верковичем „Веда славян“ и состоит из цитат священных книг славян. (Асов 2014)

И

Помаки помнили и о своих древних святилищах, разрушенных византийцами, об уничтоженных книгах. Они перечислили Верковичу сожженные книги. Назовем их и мы.

«Веда» — общее название для всех священных книг славян. «Звезница» — содержала песни о том, что говорят звезды, и о том, что и когда произойдет. Она же, видимо, «Звездная книга Коляды» — сборник мифов, в которых песни связаны со знаками Зодиака — с «поясом солннопутья». Либо «Золотая книга Коляды» — собрание песен из «Звездной книги», в которых повествуется только о Коляде. «Ясна книга» — свод песен, поющих при жертвоприношениях (думаю, имеет связь с книгой Ясна, авестийской ведической традиции). «Земница» — книга песен о том, по какой земле ходили предки славян, и о том, как они заселяли новые земли. «Петица» — птичья книга, полагаю, подобная легендарной русской «Голубиной книге» либо «Песням птицы Гамаюн». (Асов 2014)

С превода на *Веда Словена* на руски Асов „открива“ нов източник, с който да реконструира една изчезнала предхристиянска славянска космогония, както и нови исторически факти за славянското минало от преди десет или двадесет столетия преди Христа. В този контекст са поставени и интерпретациите му на божества като *Вишну бога* във *Веда Словена*, както и на прочита му на мотива за *Преселението*. От друга страна точно тези два елемента са според Асов ясни показатели за съществуването на ранна славяно-ведическа култура. Подобен подход авторът избира и за контекстуализирането на Ведата, като свързва текстовете на песните с руското етническо пространство, например с легендите от Поволожието.

От тази гледна точка е интересна и интерпретацията на мотива за *Преселението от Край земя на Дунава* като Преселение на праславяните от север в посока Дунав. В този контекст Асов слага знак на равенство между топонимите *Север* и *Край-земя*, макар и сам да признава, че *Севера* не присъства експлицитно в нито една песен от *Веда Словена*: В текстовете няма освен това никакви маркери за осмисляне на пространството като Север. Напротив, много разпространен е например мотивът за *вечното лято*, което цари на *Край земя* (вж. Христозова 2011а):

Крайна е земя плодита,
Плодита, сину, топлита;
Йоще си, сину, ни видел,
ни си видел люта зима,
люта зима снегувита.
(Веда Словена 1997,1 (1881): 379)

Доказателство за съответствие между *Край земе* и *Севера* Асов вижда в мотива за смяната на ден и нощ в полугоден цикъл. В тази връзка той препредава сюжета на песента *Слънчева женитба с мома Вълкана*, поместена в първия том на *Веда Словена*. В тази песен обаче топосът *Край земе* липсва, а подобен елемент – ден-нощ в полугоден цикъл, не е експлицитно изведен в текстовете от Ведата, в които *Край земе* присъства многократно.

Сам Север, или „Край-земля“, описаны как волшебное царство, где вместе с людьми жили и боги, и первые прародители. В самой „Веде славян“, как, кстати, и в индийских Ведах, не указано прямо, что речь идет именно о Севере. Но догадаться несложно.

Хотя бы потому, что в этой земле полгода длится день и полгода ночь (...)

Бог Солнца влюбился в прекрасную Волыню, дочь бога неба (Сварога), но тот запретил ему жениться на сей полубогине. И тогда бог Солнца в горе перестал следить за сменой дня и ночи и наступили ужасные холода. И полгода не было видно Солнца на небосводе. Потому волхвы всех народов пришли на поклон Сварогу и тот снял свой запрет, и была сыграна свадьба. Начался день. И с тех пор эта мистерия, свадьба Солнца и дочери неба, происходила каждый год.

А где находится та Край-земля, где полгода день и полгода ночь? Конечно, за полярным кругом! (Асов 2014)

Следваща стъпка в интерпретационния модел на Асов е паралелното четене на мотива за *Преселението* и *песните за Орфен/Орпю* с волжки легенди за *Яр/Ор*: Според автора *Яр/Ор* във *Веда Словена* е назван с различни имена като например *Орпю*.

В „Веде славян“ есть более десятка песен о переселении славян от Край-земли и о выведшем славян в новые земли прародителе Яре (Оре).

Кстати, сего Оря „Веда славян“ называет в разных песнях по-разному. Чаще всего - Орпю. В сем имени „пю“ суть архаичный уменьшительно-ласкательный суффикс, сохранившийся в помакском диалекте (сравни *гора* и *горб*, *горбушка*). То есть сей прародитель называется Орюшкой. (Асов 2014)

Освен за *Край земе* Асов дава интересно обяснение и на топоса *Котлива*, характерен за някои от текстовете за *Преселението*, поместени във втория том на *Веда Словена*. Верен на своя прочит, авторът прави например паралел между *Котлива* и *Санкт Петербург*:

Строительство Нового города указывает на словенскую традицию. Именно словене при переселениях всегда основывали стольный град с сим именем. А упоминающееся в ряде текстов другое имя этого города Котлив, возможно, указывает на окрестности современного Санкт-Петербурга, где есть остров Котлин, на котором расположен Кронштадт. (Асов 2014)

В контекст на цитираните разсъждения е и един основен за Асов извод: Авторът нееднократно подчертава, че легендите, възникнали около Дунав и Волга, принадлежат на единна древна традиция. Под такъв знаменател е анализът на персонажите *Има крале* и *Сада крале*:

Волжской традиции, куда корнями уходит традиция болгарская, также известен патриарх Има. У нас он князь Чим, или Чим-блат (у марийцев). Известна и его могила на скале у Немды. И легенды о нем вполне сродни с теми, кои дает „Веда славян“.

А стольный град Имы (Богумира), который называется Кайлеград, – это недавно обнаруженный южноуральский Аркаим. С этим уже согласны многие иранисты.

...Совпадение легенд о Саде-короле и о Оседне, их родова близость и к легендам о прародителе Яре (Оре) показываюат также и то, что сии предания принадлежат к корневим славянским. И они не зависими ни от каких иных традиций. (Асов 2014)

Именно тази предполагаема единна древна традиция е основното звено-отправна точка в публицистичната дейност на Асов, която еднозначно и безкритично пренася „Родопското откритие“ на Веркович в отдалечен (или не толкова) от Балканите контекст. Фолклорните традиции в Поволожието обаче – подобно на устната култура в Родопите, транспортират динамичен и актуализиращ се фолклорен материал, характерен за славянската етническа група и вероятно близък до някои от запазените традиции на Балканите. От тази гледна точка паралелното четене на *Веда Словена* и легенди от Поволожието – разбира се систематично и методично аргументирано – е възможен път към дълбочинните структури на Верковичевите песни.

2. *Веда Словена и Новата хронология*

Предполагаемата единна фолклорна традиция в Родопите и Поволожието, за която Асов пише убедено, отвежда съвременния читател на Ведата към една следваща, не по-малко интересна интерпретация. Това е прочитът на песните през призмата на така наречената „Нова хронология“.

„Нова хронология“ е иновативен и спекулативен проект-опит за „пренаписване“ на световната история, чиито автори са руските математици Анатолий Фоменко и Глеб Носовский¹³. В основата на проекта стои цялостното отхвърляне на Античността като историческа епоха и тезата, че човешката история започва едва през 10. век след новата ера. (Христовото Рождение е „контекстуализирано“ например през 12. век). В тази връзка Фоменко и Носовский оспорват етаблираната хронология на Йозеф Скалигър, която впрочем и Нютон подлага на съмнение.

В своята студия *Царь Славян* (2004) авторите на „Новата хронология“ развиват и коментират теория си, като се опират на различни източници, между които се откроява и *Веда Словена*. „Родопското откритие“ служи като автентично доказателство за изложената алтернативна хронология: Конкретно с прочита на Ведата се предлага грандиозна корекция на историческите процеси, протекли на Балканите през Средновековието. В контекст на новото датиране – Христовото Рождение (12. век), началото на християнската история в късното Средновековие, историята на Римската империя (през късното Средновековие, 11.-15. век), Носовский и Фоменко представят тезата за съществуването на средновековна руска империя, Русь-орда. Тази средновековна империя става отправна точка за коментарите им около възникването и разпространението на песните от *Веда Словена*.

Своя анализ на Ведата руските автори започват с цитати на някои от записаните от Веркович и Гологанов истории на помаци (същите са поместени в монографията на Иван Богданов). Един от записаните разкази, който споменава за намирането на стари неразбираеми книги, авторите тълкуват като директна следа към изчезнали руски книги:

¹³ Анатолий Томофеевич Фоменко (1945) е руски математик, професор в Ломоносовския университет, Москва. Той добива популярност главно с проекта си „Новая хронология“. Негови трудове са например *Empirico-Statistical Analysis of Narrative Material and its Applications to Historical Dating* (1994), *History: Fiction or Science? Dating methods as offered by mathematical statistics. Eclipses and zodiacs. Chronology 1-4* (2003-2008), *История новой хронологии* (2001), *Царь Славян* (2004) и др. Глеб Владимирович Носовский (1958) също е московски математик, съавтор на „Новая Хронология“. За проекта „Новая хронология“ вж. официалния сайт: <http://chronologia.org/> (20.04.2014).

НЕ ИСКЛЮЧЕНО, ЧТО МНОГИЕ СТАРЫЕ КНИГИ БОЛГАР-ПОМАКОВ БЫЛИ НАПИСАНЫ ПО-РУССКИ. В самом деле, вот один из примечательных случаев. Болгарин-помак рассказывает: „Пять лет назад мне рассказывал кое-кто из села Дьовлен, что, когда строил хату, выкопал один сундук для пуль; в том сундуке ничего не было, кроме пяти кожаных книг (наверное, пергаментных – авт.), которые он вытащил и показал учителю. Тот ему сказал, чтобы крепко хранил и никому не давал, а держал их дома, ПОКА НЕ ПРИДЕТ ЗА НИМИ КТО-ТО ИЗ МОСКОВСКОЙ ЗЕМЛИ И ДАСТ ЕЩЕ ЗА НИХ МНОГО ДЕНЕГ И ОКАЖЕТ БОЛЬШОЙ ПОЧЕТ, что в его доме нашлись такие старые книги еще с того времени, когда наши деды были в Край-земле“ (...) Здесь Московская земля напрямую связана с Край-землей, откуда, по преданию, пришли богары-помаки (...) (Носовский, Фоменко, 2004)

Приведеният откъс обаче е интересен не само с тълкуванието на намеренията в Родопите книги като руски. Интересно е приравняването на топоса *Край-земля* с *Московската земя*, която пък според авторите е родината на българите-помаци – мястото, от което те произхождат. В същата аргументационна линия се вписва и следващият откъс от *Царь Славян*, с който Фоменко и Носовский акцентират върху цивилизаторското влияние на славяните: Славяните учат гърците на „четмо и писмо“:

Перед нами встает широкомасштабная картина уничтожения старых книг на Балканах в XIX веке... Крайне любопытно, что болгары помнили, как они пришли в эти земли из далеких стран и учили диковатых греков ремеслам и земледелию. А также чтению и письму... Ведь в позднейшей скалигеровской истории немислимо, чтобы славяне учили потомков „античных“ греков чтению и письму. (Носовский, Фоменко, 2004)

Подобни разсъждения поставят началото на мащабна „историческа корекция“, която преразглежда и „пренаглежда“ преселването на българите на Балканите – така, както го виждат авторите на „Новата хронология“: Заселването на българите хронологически се приравнява с османското нашествие; От друга страна, то бива свързано с „казашката „монголска“ войска“, която според авторите колонизира и цивилизова балканските земи. Не по-интересно е и отъждествяването на „българо-помаците“ с юдеите:

Болгары пришли на Балканы с османскими = атаманскими войсками в XV веке из Руси-Орды. Это же завоевание описано в Библии под именем покорения земли обетованной войсками Израиля и Иудеи, см. ХРОН6 или нашу книгу „Библейская Русь“. Казацкие „монгольские“ войска колонизировали балканские земли и научили местные племена искусствам, ремеслам, чтению и письму (...) Смутные воспоминания о приходе предков болгар на Балканы из далекой Руси-Орды сохранялись у болгар-помаков в то время (...) И так, предания болгар-помаков прямо отождествляют их предков с ЮДАМИ, то есть с ИУДЕЯМИ. А завоевание, в котором участвовали их предки, с ИУДЕЙСКИМ завоеванием (...) (пак там)

Основен аргумент в теорията за „Нова хронология“ представлява анализа на *Коледа бога* и мотива за *раждането на Млада Бога* от коледния цикъл на *Веда Словена*. В своя интерпретативен подход авторите обаче пренебрегват теорията за наслагване на различни исторически пластове във фолклорния текст. Те поставят знак на равенство между *Коледа бога* и християнското въплъщение на *Млада бога-Христос*, като отхвърлят тълкуванието на *Коледа Бога* в контекста на древен езически култ, съществувал дълго преди Христа. Коледните песни от *Веда Словена* са категоризирани като предания за *Коледа*, съхранили множество моменти от историята на Христа – моменти, които обаче според авторите на „Новата хронология“ отсъстват в Новия завет:

Историци упорно пытаются убедить нас, будто бы поклонение Коляде – „древнейший языческий“ культ, существовавший якобы задолго до Христа (...) Как мы сейчас покажем, под именем КОЛЯДА в народных верованиях действительно выступал Христос. Важно, что предания и песни о Коляде сохранили многие существенные моменты истории Христа, отсутствующие в Новом Завете. (пак там)

Интересен аспект в интерпретацията на коледните песни от *Веда Словена* е паралелното четене на Ведата с „Историята“ на Никита Хониат: В този контекст се откроява например сравнението между *черен харапин* във *Веда Словена* и *цар Мануил Комнин* във византийската история, между отношението *Коледа бога-черен харапин* във *Веда Словена* и отношението между *Андроник Христос* и *Мануил* в „Историята“ и др. Още по-интересно обаче е и тълкуванието на някои от главните топоси в песните, а именно на *Стамбул града* и *Дунава* през призмата на библейския нарратив: Фоменко и Носовский транспонират топосите *Йерусалим* и *река Йордан*, които от своя страна стават еквивалент на *Стамбул града* и *Дунава*, а Христовото кръщение на река Йордан съответно се измества на Дунава.

Привеждаме тук по-дълъг откъс, с който читателят сам да проследи динамиката в представения интерпретационен модел:

(...) в българските народни песни още и в XIX век са запазили спомени за то, че евангелските събития се случвали в Царь-Граде или в неговите околности. Или, попросту казано, че евангелският Йерусалим – то е Стамбул, то е Царь-Град. Посколку Стамбул – едно из названия Царь-Града. Так град называється и сега. Отождествление евангелского Йерусалима с городом на Босфоре, современным Стамбулом, означает, что, скорее всего, евангелският Йордан е не то иное, как река Дунай. О Дунае много казано в песнях болгар-помаков. Что, конечно, не удивительно, посколку Дунай – самая большая река на Балканах. Обратим теперь внимание на то, что роль Дуная для балканских народов хорошо соответствует значению Йордана для библейских авторов. Согласно Евангелиям, река Йордан разделяет библейскую страну на две части. Сплошь и рядом употребляется выражение: „за Йорданом“. Согласно Библии, за Йорданом располагаются обширные пространства Востока (Второзаконие 1:5, 4:46, 4:47), (Иисус Навин 3:18, 3:32, 17:5) и так далее. Река Дунай действительно делит Балканы на две части – северную и южную. Для южно-балканских жителей, в том числе и для царь-градских, должно было существовать географическое понятие „за Дунаем“. За Дунаем для них, в частности, располагалась Русь, огромная восточная страна. В этом смысле чисто географически библейският Йордан и балканският Дунай очень схожи. Отметим интересное обстоятельство. Среди славянских народов Балкан весьма распространено имя ЙОРДАН. В Болгарии его сокращают как Данчо. В других славянских землях, далеких от Дуная, такое имя почти не встречается. Например, на Руси его нет. А.С.Хомяков в своих работах отмечал, что название ЙОРДАН по сути славянское и означает Ярый Дон, то е Ярая Река (...) И так, получается, что Христос крестился, скорее всего, в реке Дунай. То е в библейском Йордане. (пак там)

Подобно пренаписване на библейската и балканската история, както и цялостното отхвърляне на гръцката и романогерманска Античност като несъществуващи, би могло да се разглежда като интересна, „друга“ перспектива. Не бива да се забравя обаче и фактът, че подобна теория отхвърля съществуването на Първото и Второто Българско царство, за които Фоменко и Носовский не отделят нито дума. Затова някои учени определят „Новата хронология“ като форма на манифест за изключителната мисионерска роля на руския етнос през Средновековието. (напр. Gabowitsch 2007:10)

3. *Веда Словена* и загубеният епос на Боян

Колкото и различни помежду си, представените по-горе руски интерпретации на *Веда Словена* еднозначно осмислят сборника като доказателство за съществуването на стари, изчезнали или унощожени книги; „българите-помаци“ поемат в този контекст функцията на пазители/носители на спомена за предполагаемата загубена руско-славянска книжнина. За сакрално Петокнижие говори обаче и следващият български интерпретатор, Кирил Милчев, който – също като Асов, открива връзки между фолклорните модели от Ведата и традициите при Поволожието. По-интересен обаче е фактът, че блогърът Милчев засяга един важен научен дискурс, а именно личността и наследството на Боян Мага, а в този контекст индиректно и богомилския аспект в българското етнокултурно и религиозно пространство, на който някои учени-интерпретатори на *Веда Словена* (напр. Леополд Гайтлер) също отделят внимание. Кирил Милчев е доктор по философия, но анализите на Ведата заемат специално място в личния му блог. Тъй като прочитът му е не по-малко обширен от гореизложените, то той заслужава вниманието на читателя – дори само заради факта, че чете *Веда Словена* в контекст на записания от Димитър Маринов ритуал „боенец“. Трябва обаче да се отбележи и фактът, че Милчев прави доста свободен „преразказ“ на песните, като конструира по този начин цялостен наратив, какъвто в сборника на Веркович, а и в познатите форми на фолклорната култура, не присъства. Свободно и ненаучно се назовават освен това паралелните източници, чрез които Милчев извежда основната теза за *Веда Словена* като средновековен епос на Боян.

Нека да преразкажем фолклорния вариант на епоса за народа „бояни“ (баан) такъв, какъвто е във втори том на „Веда Словена“ (1881 г.).

Един народ с име „баан“ (боян) мигрира от източните земи на Черно море, наречени „Крайна земя“, установява се за известно време в близост до народа „карба“ (карпи), след което продължава миграционния си път към „на Дунав, на море“ (*Веда Словена* 1881: 395). Народът минава река Дунав и там „Бана крале“ (пак там: 402), след много перипетии от чисто епосно естество (воюва с лоши свръхестествени същества, но пък постоянно му помагат добри свръхестествени същества) създава нова държава. Откъде идва този народ? Идва от източното Причерноморие, от местност до една река, около която расте специална билка (китка). Тази „трева“, която явно има важно значение за целия епос, е наречена по името на реката и се казва „купра билка“. (Милчев 24.06.2011)

Между предложения „преразказ“ и точния текст на песните има множество разлики. На първо място е нужно уточнението, че мотивът за *Преселението от Край земя на Дунава* е основен за повече от 30 песни (от двата тома на *Веда Словена*), като характерен елемент е вариантността на мотивите, както и „подмяната“ на топоси и персонажи. Различните варианти извеждат съответно различни персонажи-имена на краля-водач-основоположник, като наред с *Бана крале* се срещат също *Има крале*, *Сада крале*, *Читска крале*, а дори и *Орню*. За народ баан, за който говори Милчев, няма преки текстови цитати, а определянето на *Край земя* като Източна земя също е въпрос за интерпретация, защото в отделните текстове няма ясни маркери за осмислянето ѝ като Изток. От друга страна, *купра билка* се среща единствено във вариантите на *Преселението*, поместени в пролетния *Лестувичин цикъл*, а връзката между *купра билка* и името на река няма пряк индекс в текстовете и също трябва да се чете като интерпретационна стъпка. Същото се отнася и за изведения от автора *народ карпа*, за

който Милчев се позовава на цитата: „*На бел Дунав, на полето/Де ми са карба карали*“ (цитат по Милчев, 24.06.2001)¹⁴.

На базата на своя „преразказ“ Милчев извежда тезата, че при *Веда Словена* става въпрос за стар средновековен автор епос, чийто автор е „Вениамин, третият син на цар Симеон, който благодарение, че е създал епос за народа „бояни“ (и техния легендарен цар Боян), е получил прозвището Боян.“ А целта, която според Милчев е преследвал Вениамин, е била възстановяването на стари езически обреди, курбани, както и историята на народа „бояни“ (пак там). В тази връзка авторът цитира откъс от *Веда Словена*, който намира отзвук в редица научни и популярни публикации за сборника – главно заради неизяснената етимологична основа на езиковия материал, но и заради внушението за сакрално петокнижие:

Ясна книга и ратина,
И ратина и звезница,
И звезница и земица
Йоще ти дава и петица
(Цитат по Милчев, пак там)¹⁵

„Ясна книга и ... петица“ е прочетено от Милчев като пряк сигнал-препратка към апокрифната средновековна българска литература и конкретно към книгите, „които са наречени за изследователски цели – „Коледник“, „Кръговник“, „Зодиак“, „Трепетник“, „Мълнияк“, „Месецослов““ (пак там; срв. хипотезите на Раковски за старите книги на българите). Особено внимание авторът отделя и на функциите на подобни средновековни книги, като подчертава, че те не са имали само обредно-ритуална тематика, но е имало и летописи, описващи военни действия. В контекст на изведените разсъждения продължава и „преразказът“ на историята за преселението. Особено интересен е обаче етимологичният анализ на друг цитат от *Веда Словена*, с който Милчев прави връзки между фолклорната основа на сборника и редица фолклорни традиции при волжките и дунавските българи. Именно тези връзки са отправна точка за цялостния му прочит на разказа за преселението:

„Фура ми, мале, татина.
Рунъ ми Дефина,
Чире ми Яра,
Яра ми Диа,
Диа ми Яра Прена“ (Веда Словена 1881: 478)

Това казва Драконът, известен у волжките българи като тотемът Барадж, а у дунавските като Ламия и змей Горянин.

Тук „фура“ е „гура“, а „дефина“ е „делина“ (дял). За първи път в епоса се споменава думата „татина“.

Гур е татина!

Думи, които по интересен начин ще срещнем и във фолклорния вариант на „Шан кизи дастана“, където е написано:

„тази гора хората наричат Татеш“.

Какво точно казва ламята?

Да се опитаме да разгълкуваме думите ѝ!

Гур е татина. Рунъ (Дунав) е дял, а Чир (Чора, Дербентския проход) е Яра (Аран). Яра (Аран) е земята на Диа (Дуло). Дуло (Диа) е на Яра (Аран) – Прена (т. е. Бран, воин).

¹⁴ Интересен е фактът, че Милчев отново говори за народ *карба*, когато коментира произхода на „помаците“ (вж. „Помаците са дунавски българи, които започват да изповядват ислям няколко века след Османското превземане на България през 1393 година.“ В: Милчев 24.06.2011).

¹⁵ Този цитат намираме и в изследването на Петър Добрев за *Веда Словена*, който посвещава цяла глава на „Древното българско петокнижие“. (вж. Добрев 2007: 146-168)

Ламята пази „копра китка“ и застава срещу майката, когато тя иска да отиде до „бахчето“ и да **откъсне владетелската трева**.

Явно това е значението на „копра китка“ магичен жест за владетелска клетвена дума, след като Ламята застава срещу майката и ѝ обяснява, че Рунъ (Дунав) не е център на държавата, а е „дял“ на Гур, разбирай: Кавказ, където е била държавата Велика България. (Милчев, 25.01.2013)

Подобен интерпретативен модел вгражда множество спекулативни елементи и мистифицира песните от *Веда Словена*. Той несъмнено трябва да се чете като поредна стъпка в митоконструирането около сборника. Въпреки това основната теза на Милчев – *Веда Словена* като „средновековен епос на Боян“ и апокрифен източник – не бива да се отхвърля автоматично, защото в същността си дава важна отправна точка за бъдещи анализи. В тази връзка може да се отбележи например, че паралелното четене на *Веда Словена* с *Български апокрифен летопис (БАЛ)* дава конкретни резултати и показва редица паралели между двата корпуса (вж. Hristozova 2012).

От друга страна, прочитът на Милчев акцентира и върху възможната връзка на *Веда Словена* със специфични фолклорни ритуали – конкретно с ритуала *боенец*, записан от Димитър Маринов и извършван в чест на „някакъв царски син Боян“ (Маринов, цитат по Милчев 27.03.2014). Авторът цитира откъс от труда на Маринов, на който впрочем отделя и цяла друга статия в блога си, за да акцентира върху близостта на ритуала „боенец“ с основната според Милчев функция на *Веда Словена*:

Фолклорните певци на епоса, благодарение на които днес имаме поне „фолклорен вариант“ на този епос, не крият автора, откъдето те са пожънали онова, което българите-помаци съхраняват като легенди до края на XIX в.:

„Бана крале книга пее,

Бела книга църну писму“ (Веда Словена 1881: 402)

От теренните проучвания на Димитър Маринов, Любомир Милетич, Н. С. Державин и др. знаем, че фолклорни песни за „Бан“ (Боян) и танц „боенец“ са съхранени не само при българите мюсюлмани (помациите), но и при българите християни, дори у тези, които живеят в Бесарабия (Н. С. Державин).

На стр. 384 във втория том на „Веда Словена“ са посочени **всички книги на един стар средновековен авторов епос**, който можем да предположим, че е бил именно на Вениамин, третият син на цар Симеон, който благодарение, че е създал епос за народа „бояни“ (и техния легендарен цар Боян), е получил прозвището Боян.

Това прозвище е толкова силно в българската средновековна държава, че никак не е случайно, че по времето, когато според Димитър Маринов се играе „боенец“ (...), по същото време преди Лазаровден в православния църковен календар е „Св. мчк Боян, княз Български“. (Милчев, 24.06.2011)

Вместо заключение

Изложеният фрагментарен поглед върху рецепцията на *Веда Словена* показва силна необходимост от съвременна дискусия и нов тон в говоренето за сборника. Необходимо е преразглеждане на досегашните научни позиции, като се отдели внимание на „нечутите“ мнения и недоразвитите хипотези за връзка на сборника с фолклорни модели от българското етническо пространство. От друга страна, досегашните анализи показват, че историята около възникването и разпространението на песните от *Веда Словена* се мистифицира – както от издателя и редактор Веркович, така и от учените-интерпретатори. Колкото до езика и етнологката основа на песните, то събраните досега изследвания не достигат за категоричен отговор на въпроса, дали корпусът е фолклорна мистификация или не. Еднозначен отговор на този въпрос е трудно да се

даде и поради спецификата на фолклорните традиции, които динамично се променят/актуализират, а границата между фолклорна мистификация и автентичен фолклор е понякога дори неуловима. Отделни съвременни студии върху елементи от корпуса (Рангочев, Христозова, Антонова и др.) показват обаче, че типологически сходства между *Веда Словена* и други фолклорни форми може и трябва да се търсят. Друг важен извод или послание към бъдещите интерпретатори е наблюдението, че засилен интерес към *Веда Словена* се наблюдава не само в тесните научни среди и не само в български контекст, но и например в Русия и Македония. „Небългарските“ перспективи, макар понякога и доста спекулативни, обогатяват интерпретативния дискурс: Те насочват към паралелни източници на четене (напр. легендите по Поволожието) или към непроучени архивни материали. Затова елитарният научен подход, при който статии в регионалната преса или в интернет пространството остават извън ползването на учения, не би могъл да е адекватен модел за изследването на *Веда Словена*: Нещо повече, той е по-скоро стожер на акумулирания научен мит за „Мистификацията Веда Словена“.

ВЕДА СЛОВЕНА: РЕСУРСИ И ПРЕВОДИ

Асов 2003: Асов, Ал. Славянские веды. Москва.

Веркович 1874 (съст.): Веркович, Ст. (съст.) Веда Словена. Белград.

Веркович 1881 (съст.): Веркович, Ст. (съст.) Веда Словена. Санкт Петербург.

Дашков (съст.)1867: Дашков, А. (съст.) Древная болгарская песня об Орфее. Москва.

Научен архив на Българска Академия на науките, Стефан Веркович. Фонд 14: 1:17, 21, 23, 24, 26, 27, 32, 33, 35, 36, 126, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 182.

Христов (съст.) 1997: Христов, Б. (съст.) Веда Словена. Т.1 и Т.2. С.

ЛИТЕРАТУРА

Антонова 2014: Антонова, Л. Анализи и резултати, базирани на извършените изследвания. – В. <http://www.bultreebank.org/veda/analisis.htm> (20.04.2014)

Арнаулов 1997 (1967): Арнаулов, М. Веркович и „Веда Словена“. Принос към историята на българския фолклор и българското Възраждане в Македония с неизвестни доклади, писма и др. документи от 1855 до 1893. В: Веда Словена. Т.2 Съст. Б. Христов. С., 43-128

Асов 2014: Асов, Ал. Приложение. – В: Тайни „Книги Велеса“. http://knigavelesa.narod.ru/asov/tainy_knigi_velesa/prilozhenia.html (14.04.2014)

Балкански 1982: Балкански, Т. Третото становище. – В.: АБВ, № 29

Балкански 2012: Балкански, Т. Стефан Захариев и летописният разказ на поп Методи Драгинов. Последният мистификат на Българското Възраждане. Пазарджик

Богданов 2006: Богданов, Б. Орфей и древната митология на Балканите. С.

Богданов 1997 (1991): Богданов, И. „Веда Словена“ и нашето време. – В. Веда Словена. Т.1. Съст. Б. Христов. С., 495-636

Витанова 1999: Витанова, М. Ново издание на „Веда Словена“. – В: Македонски преглед 1999, № 2, 150-154

Генчев 2009: Генчев, Хр. София, мислена в пространството и отвъд времето. С.

Динев 1966: Динев, П. Делото на Стефан Веркович. – В: Народни песни на македонските българи. Събрал Стефан Веркович. Под редакцията на П. Динев. С.

Добрев 2007: Добрев, П. Древността проговаря. Нов поглед към „Веда Словена“ и „Джагфар-Тарихи“. С.

Иванов 2014 (1908): Иванов, Й. Български старини из Македония. Събрани от Йордан Иванов С. – В: <http://www.scribd.com/doc/88352394/Български-старини-из-Македония-pdf> (11.07.2014)

Конев 1982: Конев, Ил. Невярното и ненаучното в подхода. – В: АБВ 1982, № 5

Куюмджиев 1981: Куюмджиев, К. Милион въпроси. – В: АБВ 1981, № 38-41

Маринов 1994: Маринов, Д. Народна вяра и религиозни народни обичаи. С. 1914, II фот. изд., С.

- Носовский, Фоменко 2014 (1999)** : Носовский, Г., Фоменко, А. Введение в нову хронологию (в каком веке мы живём?). Москва. – В: <http://www.chronologia.org/Vvedenie/vvedenie.html> (14.04.2014)
- Носовский, Фоменко 2014 (2004)**: Носовский, Г., Фоменко, А. Царь Славян. Москва. –В: <http://www.chronologia.org/car/09cs6.html> (14.04.2014)
- Райкова 1978**: Райкова, А. Стефан Веркович и българите. Доклади до сръбското правителство (1868-1875). С.
- Раковски 1988**: Раковски, Г. С. Показалец или ръководство [как да си изискват и издирят най-стари черти нашего бития, языка, народопоклонения, старого ни правления, славнаго ни прошедствия и проч.] – В: Г. С. Раковски. Съчинения. Т. IV. С.
- Рангочев 1995**: Рангочев, К. Епос и етногенез. – В: *Анали* 1995, № 1-2, 87-89
- Рангочев 2006**: Рангочев, К. „Веда Словена“ и Михаил Арнаудов. – В: Академик Михаил Арнаудов – ученият и творецът. Съст. А. Георгиева, В. Тончева. С. 147-151
- Ризников 1981**: Ризников, Т. „Веда Словена“ – мистификация или мистифицирана? – В: *АБВ* 1981, № 28-29
- Ризников 1984**: Ризников, Т. Орфенското: първи находки. – В: *АБВ* 1984, № 28
- Ризников 1986**: Ризников, Т. Песен за Цар Крумовите коне. – В: *АБВ* 1986, № 30
- Симеонова 2007**: Симеонова, Г. „Първа града“ – абсолютното начало или поредното начало (По текстове от том първи на „Веда Словена“). – В: *Годишник на асоциация „Онгъл“*. Т.6 С., 21-35
- Христозова 2012**: Христозова, М. В Търсене на типологически сходства между „Веда Словена“ и съвременни фолклорни модели от Средните Родопи (по материали от теренни проучвания в българомохамеданските села Здравец и Дряново, община Лъки). – В: *Годишник на асоциация „Онгъл“*. Т. 10. С., 209-224
- Христозова 2011а**: Христозова, М. Мотивът за вечното лято в сборника „Веда Словена“. Римляни и юруци във фолклорната памет на рода Гимишеви от село Здравец, Общ. Лъки. – В: *Онгъл* 2010, № 2. <http://www.spisanie.ongal.net/broi2.html>. (22.04.2014)
- Христозова 2011б**: Христозова, М. Отгласи от „Веда Словена“ в Западните Родопи: Непубликувани материали от съвременни теренни проучвания в Гоцеделчевско и Доспат. – В: *Годишник на асоциация „Онгъл“*. Т.9. С., 17-29
- Шишманов 2008 (1889)**: Шишманов, И. Значението и задачите на нашата етнография. – В: <http://ongalassociation.blogspot.com/2008/08/blog-post.html> (12.04.2014)
- Шишманов 1997 (1925)**: Шишманов, И. Френската наука и „Веда Словена“ с особен поглед към критиката на Луи Леже. – В: *Веда Словена*. Т. 2. Съст. Б. Христов. С., 5-42
- Gabowitsch 2007**: Gabowitsch, E. A chronological revolution made by historical analytics. – In: *International Historical-Analytical Almanac 2007/1*. <http://www.ihaa.com/articles/A%20chronological%20revolution%20made%20by%20historical%20analytics.pdf> (22.04.2014)
- Himstedt-Vaid 2013**: Himstedt-Vaid, P. Miglena Hristozova: „Veda Slovena“ zwischen Mythos und Geschichte. Zur Problematik von Identitätsdiskursen auf dem Balkan. – In: *Fabula* 54 (2013), 3/4, 328–332
- Hristozova 2012**: Hristozova, M. „Veda Slovena“ zwischen Mythos und Geschichte. Zur Problematik von Identitätsdiskursen auf dem Balkan. München
- Šišmanov 1903**: Šišmanov, I. Glück und Ende einer berühmten Mystification, „Veda Slovena“. – In: *Archiv für Slavische Philologie*. Bd. 25. Wien, 580-611

ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ:

- <http://www.bultreebank.org/veda/indexVeda.html> (20.04.2014)
- http://www.rodopskistarini.com/2011/12/blog-post_15.html (20.04.2014)

СТАТИИ И КОМЕНТАРИ В БЛОГОВЕ:

- Милчев 25.01.2013**: Милчев, К. История и фолклор на българо-мохамеданите във "Веда Словена"... – В: <http://kirilmilchev.blogspot.de/2013/01/blog-post.html> (20.04.2014)
- Милчев 27.03.2014**: Милчев, К. Свети Боян на 28 март, но и Свети Орган и Свети Кубрат... – В: <http://letopisec.blog.bg/history/2014/03/27/sveti-boian-na-28-mart-no-i-sveti-organ-i-sveti-kubrat> t.1251666 (20.04.2014)
- Милчев 24.06.2011**: Милчев, К. Фолклорът като исторически извор, I част - "Веда Словена". – В: <http://letopisec.blog.bg/history/2011/06/24/folkloryt-kato-istoricheski-izvor-chast-quot-veda-sloven-a-qu.770992> (20.04.2014)

Симов 10.12.2012: Симов, Гр. Предание за Юдите (Самодиви), от песните Веда Словена. Записал учителя Гологанов, в западните Родопи – 19-ти в. – В: <http://grigorsimov.blog.bg/politika/2012/12/10/predanie-za-iudite-samodivi-ot-pesnite-veda-slovena-zapisal-.1029626> (20.04.2014)

Симов 19.01.2009: Симов, Гр. Прекрасна песен от 'Веда Словена', даваща най-добра представа за целия сборник. – В: <http://grigorsimov.blog.bg/politika/2009/01/19/prekrasna-pesen-ot-veda-slovena-davashta-nai-dobra-predstava.279284> (20.04.2014).

Симов 02.03.2013: Симов, Гр. Разговори с Помаци - певци, записани от Илия Гологанов – 19-ти век: Разговор с Халил - Ага от село Осенова. – В: <http://grigorsimov.blog.bg/politika/2013/02/09/veda-slovena-razgovori-s-pomaci-pevci-zapisani-ot-iliia-golo.1051496> (20.04.2014).

Симов 13.09.2011: Симов, Гр. 4-те песни от Веда Словена, посветени на Колчо юнак, който научил хората да правят кораби. – В: <http://grigorsimov.blog.bg/history/2011/09/13/4-te-pesni-ot-veda-slovena-posveteni-na-kolcho-iunak-koito-n.819281> (20.04.2014).

RETHINKING THE *VEDA SLOVENA*: RECENT STUDIES, PERSPECTIVES FROM THE INTERNET

**Miglana Hristozova, Ph.D.
Freiburg, Germany**

Abstract

The main goal of this editorial article is to initiate a profound ethnological research on *Veda Slovena*, a two-volume song collection edited by the Bosnian ethnographer Stefan Verkovich by the end of the 19th century. In order to shed a new light on the question of the Veda's authenticity the study presents several aspects of the scientific reception occurred after its publication.

Different hypotheses and perspectives of the leading Bulgarian academics like Prof. Ivan Shishmanov and Prof. Mihail Arnaudov are shortly presented in the context of a strong ongoing mystification theory about *Veda Slovena*. Attention is paid on the fact, that the mystification theory was not scientifically confirmed by any analytical studies or systematic interpretations of the text. Counter-arguments to this theory are therefore highlighted. On the other hand, recent and mostly unknown studies of *Veda Slovena* published during the last twenty years (in Bulgaria, Macedonia and Russia, as well as publications on the Internet) are reviewed and critically discussed. While rejecting the mystification theory and interpreting the songs as an authentic source of an unexplored (Proto) Bulgarian, Slavonic or even a Russian ancient culture, they also create several new speculations about the contents and the structure of *Veda Slovena*.

This editorial, as well as the studies published in this edition of the e-journal *Ongal*, take distance from the scientific mythologization and/or mystification of *Veda Slovena*, by exploring the ethnological background of the text.